

Digitalizirane zbirke Biblioteke Sarajeva Zbirke starih i rijetkih knjiga, periodičnih publikacija, dokumenata i druge građe o Sarajevu i Bosni i Hercegovini

Narcis Saračević

JU Biblioteka Sarajeva, Bosna i Hercegovina

nsaracevic@gmail.com

Sažetak

Digitalizacijom svojih fondova i izgradnjom web-stranice digital.bgs.ba, na kojoj se nalaze digitalizirane zbirke starih i rijetkih knjiga, periodičnih publikacija, dokumenata i druge građe o Sarajevu i Bosni i Hercegovini, Biblioteka Sarajeva omogućava pristup bibliotečkoj građi koja predstavlja vrijedne primjerke kulturne, historijske i naučne baštine, što je u skladu sa procesima digitalizacije u svijetu koji su posljednjih decenija važan segment u razvoju kulturne politike u kontekstu stvaranja modernog informacijskog društva, društva znanja i progressa temeljenog na savremenim tehnologijama. U donošenju odluke koju vrstu građe odabrati za digitalizaciju (pored uobičajenih razloga kao što su: zaštita originala, povećanje dostupnosti, stvaranje nove ponude, popunjavanje fonda i sl.) kao prioritet smo izdvojili i sljedeće kriterije: osjetljiva građa podložna dodatnom oštećenju; rijetkost i jedinstvenost (rijetke knjige, dokumenti i druga građa koja je značajna za BiH, odnosno Sarajevo); djela koja tematiziraju kulturnu i historijsku prošlost Sarajeva i BiH; knjige i dokumenti autora koji su značajni za Sarajevo i BiH bez obzira na godinu izdavanja; knjige i dokumenti o značajnim bosanskohercegovačkim ličnostima (historijske ličnosti, istaknuti politički, kulturni i sportski djelatnici i sl.); građa koja ima umjetničku, historijsku, intelektualnu i druge vrijednosti; građa koja više ne podliježe Zakonu o autorskim i srodnim pravima, a koja dugoročno može biti zanimljiva korisnicima; posebno tražena građa (digitalizacija na zahtjev korisnika); dokumenti i građa važni za ustanovu (djelo se identifikira s ustanovom – Biblioteka Sarajeva).

Cilj nam je stvoriti kvalitetne i iskoristive digitalne sadržaje; sudjelovati u očuvanju kulturne baštine Bosne i Hercegovine i doprinijeti promociji kulturnog dobra na lokalnom i međunarodnom planu; promovirati bosanskohercegovačke kulturne vrijednosti i putem elektronskih medija; omogućiti svima pristup pisanoj bosanskohercegovačkoj kulturnoj baštini; zaštititi vrijedne originale i omogućiti lakše korištenje bibliotečke građe (prvenstveno one za koju nije omogućena pozajmica van Biblioteke) i građe koja zbog oštećenja nerijetko nije dostupna korisnicima; upotpuniti vlastiti fond i zbirke digitaliziranim sadržajima te ponuditi korisnicima novu uslugu Biblioteke koja će im pružiti brži i bolji uvid u vrijednu i raznovrsnu građu koju posjedujemo.

Gljučne riječi: *Biblioteka Sarajeva, digitalizacija, kulturna baština, web-prezentacija*

Uvod

Neke stvari i ostalo

Biblioteka Sarajeva je oduvijek imala značajnu ulogu u očuvanju i prezentaciji bogate kulturne, historijske i naučne baštine grada koja obuhvata decenije i stoljeća pisane riječi, dokumenata i druge građe pohranjene u njenim vrijednim zbirkama. U dobu digitalne transformacije, kada su procesi digitalizacije prepoznati kao temeljni element kulturnih politika širom svijeta, Biblioteka Sarajeva teži ka tome da svoje zbirke učini relevantnim i dostupnim za širu javnost kao dio njihovog kulturnog i javnog dobra. Stoga digitalizaciju ne posmatramo samo kao tehnički proces i produkt već ona predstavlja sponu između prošlosti i budućnosti i doprinosi očuvanju kulturne baštine u kontekstu modernog informacijskog društva, društva znanja i progressa temeljenog i na savremenim tehnologijama. Cilj nam je stvoriti kvalitetne i iskoristive digitalne sadržaje koji će služiti kao resurs za obrazovanje, istraživanje, promociju i očuvanje identiteta zajednice, a ujedno i zaštititi vrijedne originale i omogućiti lakše korištenje bibliotečke građe (prvenstveno one za koju nije omogućena pozajmica van Biblioteke) i građe koja zbog oštećenja nerijetko nije dostupna korisnicima.

U radu ćemo predstaviti kriterije za odabir građe za digitalizaciju i osvrnuti se na izradu internog Registra koji nam služi kao osnovni alat za organizaciju i praćenje digitaliziranih materijala te prikazati proces digitalizacije, uključujući neke specifične tehničke i operativne aspekte,

uz primjer organizacije sadržaja web-stranice (digital.bgs.ba) kao ključnog interfejsa za pristup digitalnim objektima.

* * *

Potreba za očuvanjem građe i zbirki uvijek je bila od ključne važnosti za informacijske/baštinske ustanove koje su konzervacijom i restauracijom građe, smještajem u adekvatne prostore i pravilnim rukovanjem nastojale zaštititi i produžiti njen fizički vijek trajanja. Istovremeno, svjesne da ne mogu izbjeći nepredvidive i katastrofalne scenarije – poplave, zemljotrese, požare, (ne)namjerna oštećenja i slično – mnoge ustanove su vršile i mikrofilmovanje jedinstvenih primjeraka svoje građe kako bi, u svrhu zaštite, ali i za slučaj gubitka originala, sačuvala barem njihovu “alternativnu” formu (tzv. *disaster recovery*). Razvoj modernih tehnologija, a posebno otvaranje mogućnosti da se postupkom digitalizacije stvore novi, digitalni objekti koji koliko-toliko mogu osigurati integritet i nadomjestiti autentičnost originala,¹ doveo je do toga da su se danas gotovo sve informacijske ustanove uključile u veće ili manje projekte digitalizacije svojih fondova. Kao dodatna i vrijedna dimenzija izdvojile su se, pored zaštite, očuvanja i ekološke prihvatljivosti, i mogućnosti povećanja/poboljšanja dostupnosti građe, stvaranje nove ponude i usluga, promocija kulturne baštine, upotpunjavanje fondova i sl. koji su i do danas ostali primarni razlozi uvođenja digitalizacije u svakodnevne radne procese ovih kulturnih ustanova.

U svjetlu tih i takvih promjena, a prateći razvoj digitalnih usluga u drugim evropskim i svjetskim informacijskim/baštinskim ustanovama,² Biblioteka

¹ Naravno, fizičko očuvanje originala i dalje ostaje prioritet, ali, istovremeno, događaji iz ne tako daleke prošlosti svjedoče da bi šteta bila neuporedivo manja da je prethodno bila digitalizirana bibliotečka građa – prvenstveno ona koja više nije dostupna na tržištu, odnosno koju više nije moguće nabaviti – koja je početkom rata 1992. godine izgorjela npr. u Vijećnici (Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH) i Orijentalnom institutu, odnosno stradala u katastrofalnim poplavama u BiH 2014. godine (Maglaj, Doboj...), a da i ne spominjemo u kakvim je uvjetima i neadekvatnom prostoru i danas većinom pohranjena vrijedna bibliotečka, arhivska i muzejska građa i koliko su nedostatna sredstva koja se izdvajaju za njen smještaj, restauraciju ili konzervaciju. S druge strane, za vrijeme pandemije virusa COVID-19 pokazalo se koliko važnost i vrijednost mogu imati virtualni prostor i digitalni sadržaji koji su u tom periodu postali primarni, ako ne i jedini izvori informacija, pa i komunikacije uopće.

² Iako su procesi digitalizacije najviše zastupljeni u bibliotekarstvu, arhivistici i muzeologiji, bibliotekarstvo je jedina od tih djelatnosti koja je u početku bila skeptična prema ovom vidu

Sarajeva prepoznala je digitalizaciju kao važan cilj i sredstvo u ostvarivanju kulturne politike i razvitka kantona/države i kao podlogu za uspostavu i unapređenje usluga informacijskog društva u segmentima bibliotečke djelatnosti, i to u vrijeme kada proces masovnije digitalizacije još uvijek nije zaživio u Bosni i Hercegovini.³ U skladu s navedenim, Biblioteka Sarajeva,

digitalne transformacije jer je prevladavalo mišljenje da bi se potpunom digitalizacijom građe smanjila potreba za postojanjem biblioteka. Međutim, rad na poslovima digitalizacije nije "jednokratna" aktivnost, već predstavlja dugoročan, kontinuiran i, uvjetno rečeno, beskonačan proces, a održavanje/servisiranje digitalnih repozitorija zahtijeva najprije tehnološki i informacijski pismenog stručnjaka – bibliotekara, koji će birati, obrađivati i diseminirati informacije; katalogizirati i klasificirati digitaliziranu/digitalnu građu; pružati referalnu i istraživačku pomoć korisnicima, kao i posjedovati digitalne kompetencije za upravljanje e-zbirkama, promovirati medijsku i informacijsku pismenost, prilagođavati se zahtjevima korisnika i tehnološkim inovacijama (post) digitalnog doba i dr.

- ³ Biblioteka Sarajeva jedna je od prvih javnih biblioteka u Bosni i Hercegovini koja je prepoznala važnost korištenja novih tehnologija i započela proces digitalizacije, još u periodu od 2002. do 2006. godine, kada su realizirani vrijedni projekti: "Dobrota bivanja: Kikić samim sobom" (digitalizirana zbirka rukopisa Hasana Kikića bila je prva u Bosni i Hercegovini. Projekt je realiziran u saradnji sa javnom bibliotekom "Alija Isaković" u Gradačcu); "Digitalna zbirka fotografija Hadžića" (Projekt je realiziran u saradnji s Općinom Hadžići, Turističkom zajednicom Hadžići i mjesnim školama); "Zovem se pjesnik" (digitalna zbirka rukopisa sarajevskog anonimnog pjesnika Aleksandra Mrnjevice); "Sarajevo na starim porodičnim fotografijama" (Projekt je realiziran uz pomoć građana volontera – "Klub prijatelja Sarajeva").

Poslovi na digitalizaciji bibliotečkih zbirki u vlasništvu Biblioteke Sarajeva nastavljani su kroz projekt izrade *Registra zbirki starih i rijetkih knjiga i rariteta, te dokumenata i druge građe o Sarajevu i BiH* i projekt "Digitalizacija stare i rijetke knjige, serijskih publikacija, dokumenata i druge građe – zaštita i prezentacija kulturnog naslijeđa Bosne i Hercegovine". Istina, radilo se o manjim, odabranim dijelovima fonda koji je tada bilo jedino i moguće digitalizirati, s obzirom na to da Biblioteka nije imala adekvatnu opremu za digitalizaciju i razvijen sistem trajne pohrane elektronskih podataka. Nakon procesa digitalizacije neke publikacije postale su i javno dostupne posredstvom interneta (na web-stranici Biblioteke – digital.bgs.ba) i kao specijalno/digitalizirano izdanje na optičkom nosaču zapisa (CD, DVD): *60 godina Biblioteke grada Sarajeva* (DVD izdanje, 2008); *Gülüstan / Sadi Şirazi = komentar Sadije* (DVD izdanje, 2010); *Sarajevski cvjetnik – Gülşen-i saray* (DVD izdanje, 2014); *Biser: list za širenje prosvjete među muslimanima* (DVD izdanje, 2015) i dr.

Potrebno je istaknuti da i danas kulturne ustanove u BiH, nažalost, digitalizaciju uglavnom provode samostalno – u okviru internih/lokalnih projekata – i (trenutno) ne postoji koordiniran sistem, a za uspostavu jedinstvene bh. digitalne platforme, na kojoj bi bila predstavljena i dostupna sva digitalizirana građa, još uvijek nema inicijativa

kao najveća javna biblioteka u BiH, pokušala je i pokušava nadomjestiti bosanskohercegovačku “prazninu” u ovoj sferi savremenih informacijskih/digitalnih usluga i tako doprinijeti prezentiranju i afirmaciji kulturne baštine BiH, i to na način da procesom digitalizacije: promovira kulturne vrijednosti putem e-medija (internet); sudjeluje u očuvanju kulturne baštine BiH koja je ujedno i dio evropske baštine; doprinosi promociji kulture na međunarodnom planu; omogućava pristup pisanoj bh. baštini i kulturnom dobru i slično. Uzevši u obzir navedene razloge digitalizacije, kao i prednosti koju ona sa sobom nosi (trenutni pristup bibliotečkoj građi; olakšano pretraživanje i pronalaženje željenih dokumenata, uključujući i puni tekst; lakši pristup sastavnim dijelovima publikacija, npr. člancima u novinama/časopisima; mogućnost efikasne reprodukcije primjeraka/raritetnih izdanja kojih više nema na tržištu knjige; virtualno objedinjavanje kolekcija pohranjenih na različitim lokacijama; zaštita vrijednih originala od potencijalnih oštećenja; dugotrajno čuvanje bibliotečke građe podložne oštećenju i propadanju; mogućnost pružanja usluga i zadovoljavanja zahtjeva korisnika davanjem na korištenje skeniranih/digitaliziranih kopija; smanjenje troškova isporuke građe; prilagođavanje bibliotečkog rada i usluga generacijama koje odrastaju uz nove tehnologije...), usklađeni su i kriteriji odabira građe za digitalizaciju.

Odabir građe za digitalizaciju

Pazi, tako da ostanem nevin

U donošenju odluke koju građu digitalizirati fokusirali smo se najprije na vlastiti fond – monografske i serijske publikacije, članci i fotografije – i to u kapacitetu u kojem smo mogli odgovoriti realnim zahtjevima s obzirom na finansijske, tehničke i kadrovske potencijale.⁴ Kao što je praksa u većini

vrijednih spomena. Ipak, s obzirom na to da se procesi digitalizacije odvijaju s većim ili manjim intenzitetom u svim bh. informacijskim ustanovama, realno je očekivati da ćemo u skorije vrijeme svjedočiti pozitivnim promjenama i u tom segmentu – bilo na kantonalnom, federalnom ili državnom nivou.

⁴ Iako nam je prvobitna zamisao bila digitalizirati veći broj bibliotečkih jedinica raznovrsnog sadržaja koji bi zadovoljio različita interesovanja i potrebe korisnika i šire javnosti, ipak smo se morali ograničiti u izboru te smo parcijalno vršili digitalizaciju bibliotečke građe kojoj smo mogli prilagoditi postojeću hardversku opremu. Razlog je taj što je Biblioteka Sarajeva dugi niz godina posjedovala samo jedan skener A3

informativskih ustanova, tako je i u Biblioteci Sarajeva akcenat stavljen na pet najčešćih razloga za digitalizaciju:

1. *Digitalizacija radi zaštite originala/izvornika* – na korištenje se daju digitalizirane kopije, a original se čuva od oštećenja; u slučaju gubitka ili uništenja originala digitalizirana kopija (barem sadržajno) nadoknađuje gubitak.
2. *Digitalizacija radi povećanja/poboljšanja dostupnosti građe* – za razliku od originala, čija dostupnost ovisi o broju primjeraka, kod digitaliziranih objekata dostupnost je neograničena. Istovremeno, korištenje građe se pojednostavljuje i ne zahtijeva dodatni angažman bibliotekara i dugotrajne procedure.
3. *Digitalizacija radi stvaranja nove ponude i usluga* – u digitalnoj sferi otvara se niz novih mogućnosti poput online razmjene digitalizirane građe i podataka, izrade virtualnih i multimedijalnih zbirki, virtualnog spajanja fizički udaljenih dokumenta i sl.
4. *Digitalizacija radi upotpunjavanja fonda i saradnje* – fond se, naprimjer, može upotpuniti digitaliziranjem građe koja je u vlasništvu druge osobe ili ustanove.
5. *Digitalizacija na zahtjev* – najčešće u obliku dodatnih usluga poput izrade digitalnih kopija za korisnike. Pri digitalizaciji na zahtjev korisnika posebna pažnja posvećena je zaštiti autorskog prava djela koje se namjerava umnožiti digitalnom tehnologijom.

U skladu s navedenim razlozima, a uzimajući u obzir i ranije navedene prednosti koje digitalizacija sa sobom nosi: trenutni pristup najčešće korištenoj građi; lakši pristup sastavnim dijelovima publikacija (npr. člancima u novinama/časopisima); mogućnost efikasne reprodukcije primjeraka/rariteta izdanja kojih više nema na tržištu knjige; virtualno objedinjavanje

formata, a veći dio građe, posebno one koja je najznačajnija za digitalnu konverziju – periodične publikacije – štampane su u formatima A3+. Stoga su nam bila neophodna dodatna finansijska sredstva za kupovinu profesionalnog skenera za digitalizaciju (Bookeye), koji smo u septembru ove godine (2024) i uspjeli nabaviti zahvaljujući projektu digitalizacije koji je podržalo Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo. Međutim, i dosadašnja “parcijalna digitalizacija”, odnosno digitaliziranje dostupnog fonda i građe prilagodljive našim tehničkim mogućnostima, u konačnici će imati veliku korist prilikom popunjavanja i objedinjavanja zbirki novim digitaliziranim sadržajima, odnosno prilikom izgradnje centralnog repozitorija.

kolekcija pohranjenih na različitim lokacijama; zaštita vrijednih originala od potencijalnih oštećenja; dugotrajno čuvanje bibliotečke građe podložne oštećenju i propadanju; olakšano pronalaženje željenih dokumenata, uključujući i pretraživanje teksta itd., izdvojili su se opći i posebni kriteriji. Opći kriteriji podrazumijevaju osnovne razloge digitalizacije kao što je npr. poboljšan pristup i/ili zaštita originala/izvornika, dok su posebni kriteriji selekcije zasnovani na sadržaju – vrijednost građe se procjenjuje prema njenom intelektualnom sadržaju, kulturno-historijskoj, materijalnoj i umjetničkoj vrijednosti, pri čemu se kao prioriteti izdvajaju:

- osjetljiva građa podložna dodatnom oštećenju,
- rijetkost i jedinstvenost (rijetke knjige, dokumenti i druga građa koja je značajna za Bosnu i Hercegovinu, odnosno Sarajevo),
- djela koje tematiziraju kulturnu i historijsku prošlost Sarajeva i Bosne i Hercegovine,
- knjige i dokumenti autora koji su značajni za Sarajevo i Bosnu i Hercegovinu bez obzira na godinu izdavanja,
- knjige i dokumenti o značajnim bosanskohercegovačkim ličnostima (historijske ličnosti, istaknuti politički, kulturni i sportski djelatnici i sl.),
- djela sarajevskih i bosanskohercegovačkih autora koja imaju umjetničku, historijsku, intelektualnu i druge vrijednosti,
- građa koja više ne podliježe Zakonu o autorskim i srodnim pravima, a koja dugoročno može biti zanimljiva korisnicima,
- posebno tražena građa (digitalizacija na zahtjev korisnika),
- dokumenti i građa važni za ustanovu (djelo se identificira s ustanovom – Biblioteka Sarajeva).

Na temelju navedenih kriterija, konsultirajući postojeće bibliografije i vršeći dodatne pretrage fondova u vlasništvu Biblioteke Sarajeva i drugih ustanova, izrađen je interni *Registar digitalizirane građe* – bibliografski popis sa podacima i opisom za svaku bibliotečku jedinicu koju namjeravamo digitalizirati⁵ – koji sadrži osnovne podatke: autor / korporativno tijelo; drugi autori / odgovorne osobe; naslov; izdavač i godina izdanja; mjesto izdanja,

⁵ Interni registar Biblioteke Sarajeva sadrži bibliografski popis više od 1000 bibliografskih jedinica objavljenih do 1954. godine, ne uključujući posebno navedena/izdvojena godišta, odnosno brojeve periodičnih publikacija (koji su podrazumijevani unutar jedne bibliografske reference), kao ni dokumente, fotografije i kartografsku građu.

štamparija; godište, broj i stranice (ukoliko se radi o periodičnoj publikaciji); vrsta građe; lokacija; URL; digitalizirano (Da/Ne); opis (slika 1).

Autor	Drugi autori	Naslov	Izdavač	Mjesto izdanja, štamparija	Godina	Godište i broj stranice
Patsch, Karlo	Vidaković, Nikola (prev.)	<i>Bosna i Hercegovina u rimsko doba: predavanje Karla Patscha : sa 30 slika</i>	J. Studnička i dr.	Sarajevo : R. Savić	1912	

Vrsta građe	Lokacija	Digitalizirano	URL	Opis
Monografska publikacija	Biblioteka Sarajeva	Da	https://digital.bgs.ba/bosna-i-hercegovina-u-rimsko-doba-predavanje-karla-patscha-sa-30-slika	Knjiga "Bosna i Hercegovina u rimsko doba..." objavljena je u Sarajevu 1912. godine prema stenogramu predavanja Karla Patscha, koje je održano 23. marta 1911. godine u austrijskom muzeju za umjetnost i industriju u Beču. Obuhvata rezultate arheološkog istraživanja Bosne i Hercegovine u rimsko doba.

Slika 1. Izvod iz Registra digitalizirane građe

S obzirom na to da se redovno ažurira, uspostavljeni Registar služi kao centralizirana baza podataka koja omogućava lakše pretraživanje i praćenje statusa digitalizirane građe – pored ostalog, pruža informacije o građi koja je već digitalizirana (gdje je dostupan, tj. pohranjen digitalizirani objekt), odnosno gdje se nalazi i pod kojim uvjetima je dostupna građa koju namjeravamo digitalizirati. Također, za potrebe projekta digitalizacije izrađen je i interni *Registar autora* (najprije onih zastupljenih u digitaliziranim zbirkama Biblioteke Sarajeva), na temelju kojeg se može saznati više o autoru, ali i pratiti status autorskih prava, s obzirom na to da sadrži podatke o godini rođenja i smrti autora (slika 2).

Prezime, ime	Godina rođenja mjesec, dan i mjesto	Godina smrti mjesec, dan i mjesto
Patsch, Karlo	1865 14.9. Kovač (Češka)	1945 21.2. Beč (Austrija)
O autoru		
Austrijski arheolog i historičar. Predmet istraživanja mu je uglavnom bila antička kultura u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Crnoj Gori. Od 1894. bio je kustos Zemaljskog muzeja u Sarajevu, a od 1920. profesor slavenske historije i arheologije u Beču. Osnivač je Balkanskog instituta u Sarajevu.		

Slika 2. Izvod iz *Registra autora*

Kada govorimo o autorskim pravima u kontekstu digitalizacije,⁶ Biblioteka Sarajeva se susreće sa istim pitanjima i nedoumicama s kojima se danas suočavaju sve informacijske ustanove.⁷ S tim u vezi, na web-stranicama

⁶ Donošenje novog Zakona o bibliotečkoj djelatnosti se odavno, a posebno danas, nameće kao prioritet, s obzirom na činjenicu da Zakon o bibliotečkoj djelatnosti BiH (*Službeni list Republike Bosne i Hercegovine* 37/95), odnosno Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Sarajevo (*Službene novine Kantona Sarajevo* 4/99), pored ostalog, ne tretira ništa što bi bilo imanentno pojmovima “digitalno”, “digitalizirano”, dok se u Zakonu o autorskom i srodnim pravima BiH (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* 63/10) navodi da “Javni arhivi, javne knjižnice, muzeji i obrazovne ili znanstvene ustanove mogu za vlastite potrebe slobodno reproducirati djelo na bilo kojem nosaču ako to učine iz vlastitog primjerka i ako takvim reproduciranjem nemaju namjeru ostvariti neizravnu ili izravnu imovinsku korist” (čl. 46, st. 3).

⁷ Brojne su preporuke, inicijative i direktive u kojima se raspravlja o novim oblicima i načinima upravljanja i korištenja kulturnih dobara u cilju prezentiranja kulturne baštine, ali i u naučnoistraživačke i obrazovne svrhe, posebno u informacijskim ustanovama, kako bi se pronašla odgovarajuća rješenja kojim bi se donekle “relaksirala” strogo postavljena načela u zakonima o autorskim i srodnim pravima. Više o tome vidjeti u: *IFLA/UNESCO manifest za digitalne knjižnice* (2007) (IFLA, 2012); *IFLA-in i UNESCO-ov manifest za*

digital.bgs.ba prevladava uglavnom građa koja nije zaštićena autorskim pravom, odnosno koja predstavlja kulturno javno dobro, kao i građa za koju je dobijena saglasnost za njeno preuzimanje i elektronsku objavu od strane ustanova koja imaju (zadržavaju) vlasnička prava ili autora koji su dali svoje odobrenje. U drugoj skupini su ona djela za koja nije bilo moguće pronaći autora, odnosno nositelja autorskog prava (tzv. “djela siročad”), dok je nekolicini djela koja su zaštićena autorskim pravom dozvoljen pristup isključivo na “fer use” osnovi uz poštivanje Izjave o pravima i licenci Creative Commons koje su uvrštene uz ostale uvjete korištenja (vidjeti poglavlje *Pohranjivanje i prezentacija digitalizirane građe*). U digitaliziranim zbirkama Biblioteke Sarajeva uz publikaciju je naveden pravni okvir koji upućuje na to da li se radi o zaštićenom djelu ili javnom dobru, odnosno da li postoje ograničenja u pogledu korištenja građe ili se slijedi politika otvorenog pristupa i korištenja digitaliziranih sadržaja, kao što je praksa i u drugim regionalnim, evropskim i svjetskim bibliotekama. S obzirom na to da je preuzimanje, kopiranje i štampanje građe programski onemogućeno, svaki nelegalan pristup, kršenje autorskog prava i uvjeta korištenja bio bi po analogiji identičan činu krađe iz biblioteke ili knjižare.

Prije nego kažemo nešto više o samom procesu digitalizacije, odnosno pohranjivanju i prezentaciji digitalizirane građe, vrijedi istaknuti da su mnoge publikacije koje se nalaze na web-stranici Biblioteke imale u proteklim godinama i po nekoliko stotina pregleda (vidi tabelu 1), što nije bio slučaj dok su bile dostupne isključivo u čitaonici. To je donekle i opravdalo stavove mnogih koji su smatrali da je realno očekivati da će fokus na digitalno okruženje i nove elektronske sadržaje uticati i na postupno smanjenje interesa za konvencionalnu biblioteku i bibliotečku građu

narodne biblioteke (IFLA i UNESCO, 2022); Direktiva 2001/29/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 22. maja 2001. godine o usklađivanju određenih aspekata autorskog prava i srodnih prava u informacijskom društvu (EZ, 2001); Direktiva 2012/28/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 25. oktobra 2012. godine o određenim dozvoljenim korištenjima djela siročadi (EU, 2012); Preporuke komisije Evropske unije o digitalizaciji i onlajn dostupnosti kulturnih dobara i digitalnoj zaštiti (Komisija EU, 2006); Preporuka komisije 2021/1970 od 10. studenoga 2021. o zajedničkom europskom podatkovnom prostoru za kulturnu baštinu (Komisija EU, 2021); Rezolucija Vijeća o planu rada EU-a za kulturu za razdoblje 2023–2026 (Vijeće EU, 2022) i dr.

dostupnu isključivo u čitaonicama kao što su rijetke knjige, novine, časopisi i slično, te da će u budućnosti akcenat sve više biti na zadovoljavanju potreba i onih generacija koje odrastaju uz nove tehnologije. Stoga je veoma važno imati na umu činjenicu da uvođenje digitalnih formi nije samo produkt korisničkih zahtjeva današnjice već je i ulaganje u projekte digitalizacije u potpunosti opravdano ako se digitalna građa koristi, ako je kvalitetom izrade, prikaza i mogućnostima korištenja prilagođena potrebama i očekivanjima sadašnjih i budućih korisnika, što se u konačnici i potvrdilo kao takvo.

Tabela 1. Digitalizirana građa s najvećim brojem pregleda (2020–2024)

<p>Broj pregleda</p> <p>591</p>		<p><i>Sarajevski cvjetnik (Gülşen-y Saray)</i> bio je poluzvanični političko-književni sedmični list u Bosni i Hercegovini. Štampan je u Vilajetskoj štampariji, a njegov osnivač i urednik bio je Mehmed Šaćir (Šakir) Kurtćehajić. Izlazio je u periodu od 26. decembra 1868. do 1. jula 1872. godine. Imao je tri glavne rubrike: <i>Vilajetske vijesti</i>, <i>Unutrašnje vijesti</i> i <i>Razne zanimljivosti</i> (sadržavao je i oglase).</p>
<p>Broj pregleda</p> <p>488</p>		<p>Knjiga Edhema Miralema <i>Ljepote Sarajeva i njegove okoline</i>, koju je Državna štamparija u Sarajevu objavila 1935. godine, sadrži kratak pregled historije Sarajeva, fotografije i izjave stranaca o Sarajevu (Trebević, Pale, Jahorina, Romanija, Kasindo, Banja Ilidža, Visoko).</p>
<p>Broj pregleda</p> <p>462</p>		<p>Knjiga <i>Bosna i Hercegovina u rimsko doba</i> objavljena je u Sarajevu 1912. godine prema stenogramu predavanja Karla Patscha, koje je održano 23. marta 1911. godine u austrijskom muzeju za umjetnost i industriju u Beču. Obuhvata rezultate arheološkog istraživanja Bosne i Hercegovine u rimsko doba.</p>

<p>Broj pregleda 362</p>		<p>Povodom stogodišnjice rođenja Miss Irby IK Prosveta je 1933. godine objavila knjigu <i>Plemenita Adelina Paula Irbi</i>. Miss Irby je živjela u Sarajevu od 1866. godine i osnovala zavod za opismenjavanje i obrazovanje djevojaka. U njenu školu se u početku upisuju ženska djeca uglednijih porodica, ali se škola kasnije sve više okreće najsiromašnijem stanovništvu Sarajeva. Škola vremenom prerasta u Srednju učiteljsku školu.</p>
<p>Broj pregleda 525</p>		<p><i>Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530</i>, autora Benedikta Kuripešića, jedan je od najstarijih, najpoznatijih i najvažnijih putopisa o Bosni i Hercegovini. Knjiga je prvi put objavljena 1531. godine u Austriji, a kasnije je štampana i kod nas, iako uz, nažalost, izmijenjeni tekst. Knjiga iz 1531. godine čuva se u Nacionalnom muzeju Austrije u Beču, a Biblioteka Sarajeva posjeduje prevod Đorđa Pejanovića koji je objavljen 1950. godine.</p>
<p>Broj pregleda 782</p>		<p>Monografija <i>60 godina Biblioteke grada Sarajeva – 1947–2007</i></p>
		<p>Dokumenti i građa važni za ustanovu (Biblioteka Sarajeva)</p>

Proces digitalizacije

Sve me nervira

Kada se radi digitalna konverzija, potrebno je osigurati da digitalni objekt bude vjerna reprodukcija oblika i sadržaja originala. Pored toga, digitalizirana građa mora biti potpuna, čitljiva, iskoristiva i održiva:

- Digitalni objekt nije **potpun** ako dio originala nije skeniran.
- Digitalizirani sadržaj mora da bude **čitljiv** i identičan sadržaju originala.

- Digitalni objekt treba biti **iskoristiv** na način da je dostupan u bilo koje vrijeme, ali i kompatibilan sa drugim i sličnim informacijskim sistemima.
- Digitalni objekt treba biti **održiv** za dugotrajno čuvanje i održavanje u organizacijskom i tehnološkom okruženju.

Prilikom digitalizacije bibliotečke građe ključno je pridržavati se standardiziranih procesa kako bi se osigurala kvaliteta i dugotrajnost digitalnih kopija, kao i njihova interoperabilnost s različitim sistemima i platformama. U Biblioteci Sarajeva se proces digitalizacije izvodi prema utvrđenim standardima, što uključuje korištenje odgovarajuće rezolucije i formata, kao i dodatne korake koji pomažu u očuvanju autentičnosti i kvalitete digitaliziranih materijala. Osnovni korak je digitalizacija originala u visokoj rezoluciji. Uobičajena praksa je skeniranje materijala u rezoluciji od najmanje 300 dpi (tačaka po inču) kako bi se osigurala jasnoća i preciznost prikaza. Ukoliko je riječ o dokumentima sa sitnim tekstom ili publikacijama koje sadrže ilustracije, slike ili grafike, preporučuje se skeniranje u rezoluciji od 600 dpi ili više, kako bi svi detalji bili jasno vidljivi i sačuvani. Ovako visoke rezolucije omogućavaju korisnicima da kasnije vrše detaljne pretrage i analize digitalnih kopija bez gubitka kvaliteta.

Pored rezolucije, od velike važnosti je i odabir odgovarajućeg formata za digitalizirane dokumente. Najkorišteniji formati u procesu digitalizacije su TIFF (*Tagged Image File Format*), koji se najčešće koristi za arhivsku pohranu zbog svoje visoke kvalitete i mogućnosti “bezgubitnog” sažimanja; JPEG (*Joint Photographic Experts Group*), koji omogućava kompresiju uz minimalan gubitak kvalitete, idealan za slike i manje važne dokumente; te PDF (*Portable Document Format*), koji omogućava jednostavnu distribuciju i pregled više stranica u jednom dokumentu. Korištenje ovih formata omogućava da digitalizirani objekti budu kompatibilni sa širokim spektrom softvera i uređaja. Za tekstualne materijale, u procesu digitalizacije koristi se OCR (*Optical Character Recognition*), softver za optičko prepoznavanje znakova, koji omogućava konverziju skeniranih slika teksta u mašinski čitljiv i pretraživ tekst. Ovaj korak je ključan jer omogućava korisnicima da pretražuju tekst unutar digitalnog dokumenta, što značajno povećava njegovu upotrebljivost.

Međutim, u Biblioteci Sarajeva prije korištenja OCR-a provode se dodatne korekcije na digitalnim kopijama kako bi se poboljšala njihova čitljivost

i autentičnost. Ove korekcije uključuju upotrebu softverskih alata poput Photoshopa, koji omogućava retuširanje, “čišćenje” digitalnih kopija od tragova fizičkih oštećenja. Naprimjer, uklanjaju se tragovi presavijenih, poderanih ili zalijepljenih listova, kao i biološka oštećenja uzrokovana vlagom, plijesni ili insektima. Dodatno, ukoliko je tinta na originalu izbljedjela, vrši se pojačavanje kontrasta kako bi tekst postao čitljiviji i vjerniji originalu. Ovi postupci ne samo da poboljšavaju vizualni izgled dokumenta već omogućavaju da proces optičkog prepoznavanja znakova kasnije bude tačniji i efikasniji (slika 3).

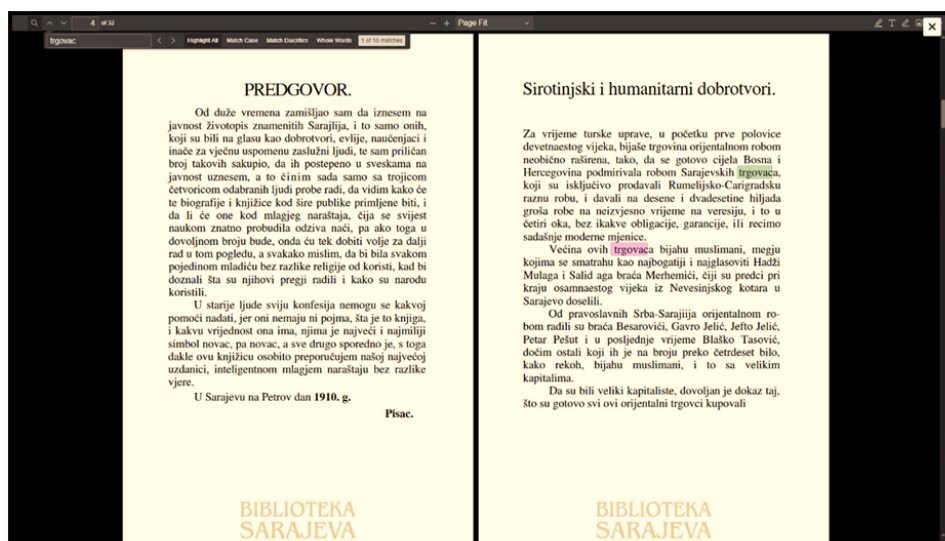
Kombinacijom ovih tehničkih postupaka, od skeniranja do obrade i arhiviranja, Biblioteka Sarajeva osigurava da digitalizirana građa bude visokokvalitetna, dugoročno očuvana i lako dostupna svim korisnicima.

Slika 3. Primjer skeniranog dokumenta prije i poslije obrade u Photoshopu

Naredni korak je podešavanje dimenzija za svaku stranicu (*resize*), konverzija u prikladan format (JPEG, PDF...), OCR te unos metapodataka u dokument

i njegova optimizacija, odnosno sažimanje za prikaz na web-stranici. Iako više nije uobičajena procedura u drugim ustanovama, Biblioteka Sarajeva je zadržala praksu da u digitalizirane primjerke iz vlastitog fonda ugrađuje vodeni žig kako bi se naglasilo vlasništvo, odnosno porijeklo originalnog dokumenta i donekle spriječila neovlaštena upotreba prikaza (Slika 4).

Slika 4. Prikaz digitalizirane publikacije u PDF pregledniku na web-stranici

Pohranjivanje i prezentacija digitalizirane građe

Ako ti jave da sam pao

Kako bi digitalizirane kopije ostale sačuvane kao trajni dokument i kako bi se osigurala njihova dugotrajna dostupnost budućim generacijama, Biblioteka Sarajeva ulaže napore u uspostavljanju optimalnih uvjeta za sigurnu i pouzdanu pohranu digitalnih podataka. U okviru postojećih tehnoloških mogućnosti, implementirani su različiti sistemi za zaštitu i očuvanje digitalizirane građe, čime se osigurava njen kontinuitet i trajna pristupačnost. Svi originalni skenovi i digitalizirani dokumenti pažljivo se organiziraju i arhiviraju u sistemski uređenim folderima, što omogućava jednostavan pristup i pretragu, te su pohranjeni na više sigurnosnih lokacija kako bi se minimizirao rizik od gubitka podataka. Digitalna arhiva se pohranjuje na eksternim hard diskovima koji se čuvaju na različitim lokacijama, čime se osigurava zaštita od mogućih fizičkih oštećenja ili nesreća, poput požara

ili poplava. Dodatna sigurnosna kopija se čuva i na MyCloud⁸ uređaju, što omogućava kontinuirani pristup digitalnim materijalima putem mreže. Pored toga, digitalni dokumenti se redovno pohranjuju na pouzdanom web-serveru, čime se osigurava njihova dostupnost korisnicima putem interneta.

Strategija dugotrajnog čuvanja digitalizirane građe ne završava na trenutnoj pohrani, već uključuje i proaktivni pristup zaštiti podataka. Redovne provjere kvaliteta pohranjenih digitalnih dokumenata obavezna su praksa kako bi se osiguralo da podaci ostaju netaknuti i funkcionalni. Ovaj proces uključuje kontrolu integriteta datoteka, što omogućava pravovremeno otkrivanje potencijalnih oštećenja ili degradacije podataka. Uz to, po potrebi se provodi i prenos podataka na novije ili tehnički naprednije uređaje, čime se eliminira rizik od zastarjelosti tehnologije koja se koristi za njihovo pohranjivanje. Kako bi se osiguralo da svi podaci ostanu dostupni i upotrebljivi, ključni element strategije je i pravovremena migracija podataka na nove formate ili medije, uz zadržavanje svih relevantnih informacija o samim dokumentima. Na ovaj način Biblioteka Sarajeva kontinuirano prati najnovije tehnološke standarde i prilagođava se kako bi spriječila potencijalni gubitak digitalnih kopija zbog fizičkog oštećenja uređaja, njihovog zastarijevanja ili tehničkih kvarova (“pad (servera) web-stranice”, npr.). Strategija uključuje višeslojnu sigurnosnu kopiju (*back up*) koja osigurava da, čak i u slučaju neočekivanih problema, digitalni sadržaj ostaje zaštićen i dostupan.

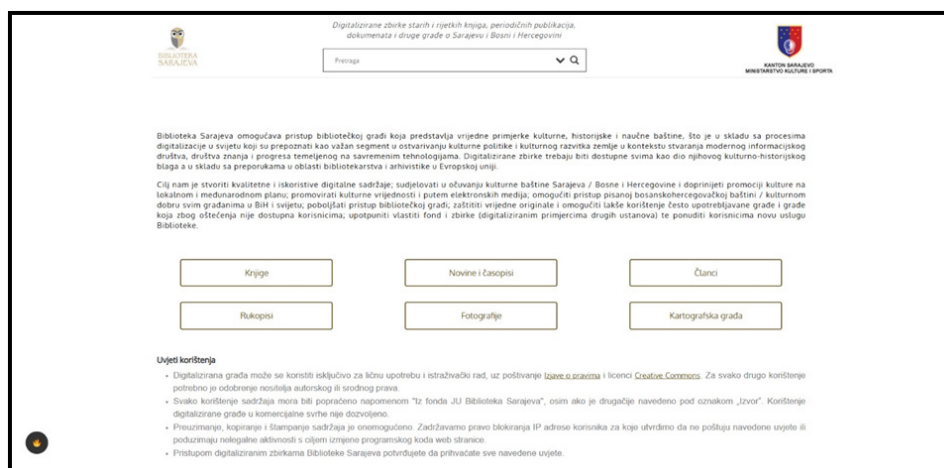
* * *

Prezentacija dijela digitalizirane građe omogućena je uspostavom web-stranice digital.bgs.ba (slika 5), kreirane s ciljem da bude prilagođena navikama i potrebama korisnika – “po mjeri korisnika”. To podrazumijeva dizajn koji je intuitivan, jednostavan za korištenje, a istovremeno tehnički optimiziran za brzo učitavanje. Jasno strukturirani raspored elemenata omogućava korisnicima lakšu navigaciju, dok tražilica nudi mogućnost pretrage po naslovu i sadržaju, čime se ubrzava pronalazak relevantnih podataka/informacija. Dizajn uključuje jednostavne boje koje ne opterećuju/zamaraju oči, uz opciju prilagođavanja svijetle i tamne podloge, što

⁸ My Cloud je uređaj za skladištenje elektronskih dokumenata u tzv. *oblaku* koji se lako koristi i koji se direktno povezuje sa Wi-Fi ruterom. To je jednostavno centralizirano rješenje za pravljenje rezervne kopije datoteka i čuvanje na jednom mjestu kojem je moguće pristupiti, otpremati i dijeliti sadržaj sa bilo koje lokacije s internetskom vezom.

doprinosi ugodnijem iskustvu čitanja. Osim toga, web-stranica je potpuno responsivna, prilagođena pregledavanju na različitim uređajima, uključujući tablete i mobilne telefone.

Posebna pažnja posvećena je tehničkim aspektima web-stranice kako bi bila sigurna i funkcionalna. Svi linkovi su provjereni kako bi se osigurala njihova ispravnost, a zaštita od virusa i reklamnih oglasa je implementirana kako bi korisnici imali sigurno okruženje za pretraživanje. Gramatički ispravni tekstovi i jasno istaknute kontakt informacije doprinose profesionalnom dojmu i lakšoj komunikaciji s korisnicima.

Slika 5. Izgled početne stranice digital.bgs.ba

Digitalizirana građa je raspoređena prema vrstama/zbirkama: knjige (monografske publikacije), novine i časopisi (serijske publikacije), članci, rukopisi, fotografije i kartografska građa, a unutar svake kategorije korisniku se ostavlja mogućnost da slijedi uspostavljeni raspored građe (obično abecednim redom) ili da vrši pretragu prema ključnim riječima kako bi pronašao za sebe relevantan sadržaj ili pak koristi izdvojene predmetne odrednice pojednostavljajući pretragu. Izabравši određenu publikaciju, korisnik će dobiti osnovne podatke o njoj⁹ i mogućnost pristupa digitaliziranoj kopiji uz dostupne opcije pretraživanja teksta i prilagođavanja izgleda

⁹ Dublin Core shema metapodataka predstavlja standard koji služi za opis informacijskih izvora različitih područja informacije.

prezentacije sadržaja u pregledniku, ali bez pristupa opcijama preuzimanja, štampanja i kopiranja (slike 6 i 7). Pored osnovnog menija/izbornika koji se nalazi na svakoj stranici, korisnik dobija i informaciju o uvjetima korištenja Digitalizirane zbirke Biblioteke Sarajeva.¹⁰

Autor: Miralem, Edhem
Naslov: Ljepote Sarajeva i njegove okoline = Schönheiten von Sarajevo und Umgebung
Vrsta/sadržaj: knjiga
Jezik: bosanski, njemački
Pismo: latinica
Izdavanje i proizvodnja: Sarajevo: Državna štamparija, 1935
Fizički opis: 28 str., [10] listova: ilustr.; 20 cm
Način izrade dokumenta: digitalizacija originala
Predmetne odrednice: Sarajevo – Bosna i Hercegovina – 1935
Prava: Javno dobro
Pristup: Slobodan pristup
UDK: 91(497.6 Sarajevo)
Format: PDF
Lokacija: Biblioteka Sarajeva
Opis: Knjiga sadrži kratak pregled historije Sarajeva, fotografije i izjave stranaca o Sarajevu (Trebević, Pale, Jahorina, Romanija, Kasindo, Banja Ilidža, Visoko).

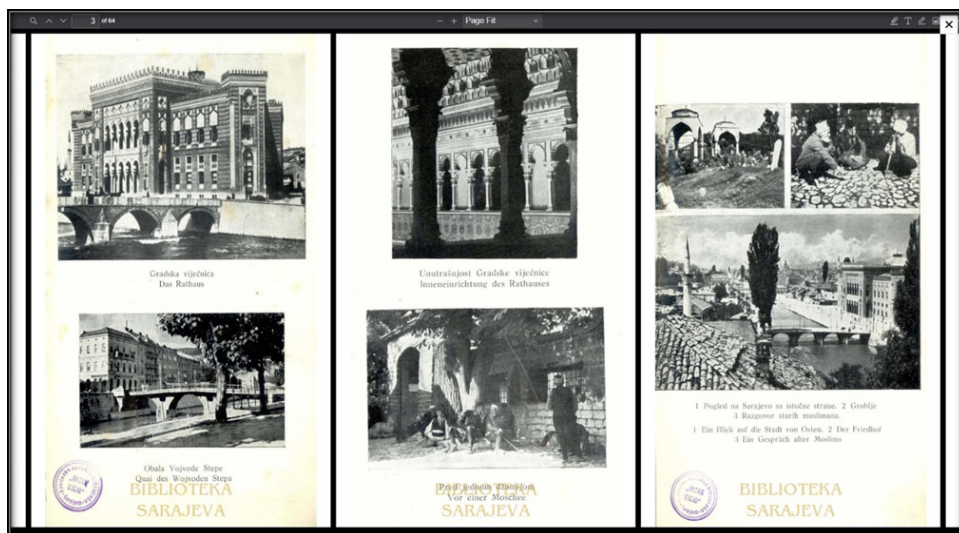
Slika 6. Metapodatkovna shema zasnovana na Dublin Core-u

¹⁰ Digitalizirana građa može se koristiti isključivo za ličnu upotrebu i istraživački rad, uz poštivanje Izjave o pravima i licenci Creative Commons. Za svako drugo korištenje potrebno je odobrenje nositelja autorskog ili srodnog prava.

Svako korištenje sadržaja mora biti popraćeno napomenom “Iz fonda JU Biblioteka Sarajeva”, osim ako je drugačije navedeno pod oznakom “Izvor”. Korištenje digitalizirane građe u komercijalne svrhe nije dozvoljeno.

Preuzimanje, kopiranje i štampanje sadržaja je onemogućeno. Zadržavamo pravo blokiranja IP adrese korisnika za koje utvrdimo da ne poštuju navedene uvjete ili poduzimaju nelegalne aktivnosti s ciljem izmjene programskog koda web-stranice.

Pristupom digitaliziranim zbirkama Biblioteke Sarajeva potvrđujete da prihvaćate sve navedene uvjete.

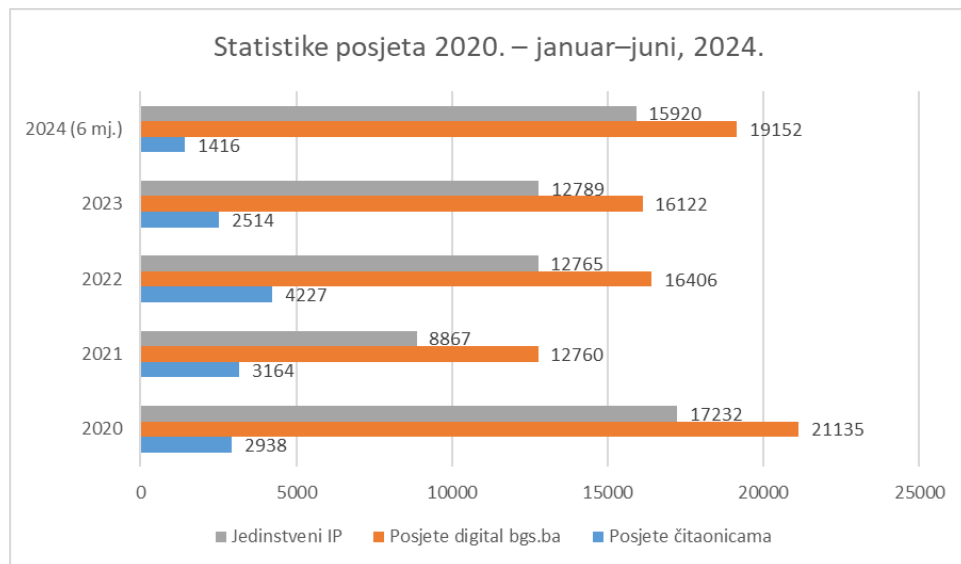
Slika 7. Jedan od mogućih prikaza sadržaja u PDF pregledniku

Uspostavom ove web-stranice napravljen je važan korak ka očuvanju i promociji kulturne baštine, naravno uz kontinuirano unapređivanje digitalne platforme u skladu s novim tehnologijama i potrebama, odnosno zahtjevima korisnika.¹¹ Dugoročno, ovaj projekat će doprinijeti i prevazilaženju “fizičke barijere” koju imaju tradicionalne biblioteke kada je u pitanju dostupnost građe i pristup znanju – o čemu već svjedoče promjene u načinu na koji korisnici danas pristupaju informacijama, s obzirom na to da sve više korisnika preferira online pretraživanje i posjećuje digitalne platforme (vidjeti grafikon 1).¹² Ova transformacija ujedno zahtijeva da bibliotekari, kao ključni akteri u procesu očuvanja i prezentacije građe, posjeduju digitalne kompetencije koje će im omogućiti pravovremeno prilagođavanje zahtjevima korisnika i tehnološkim inovacijama, ali i egzistenciju u (post)

¹¹ Planirane nadogradnje uključuju proširenje dostupnih funkcionalnosti, kao što je mogućnost dinamičkog pretraživanja teksta unutar dokumenata, integracija novih digitalnih alata za interakciju s građom te razvijanje strategija za bolju zaštitu podataka.

¹² Iako seradi o (disproporcionalnom) poređenju između nekoliko stotina hiljada publikacija dostupnih u čitaonicama Biblioteke naspram cca. 1000 digitaliziranih bibliotekskih jedinica trenutno dostupnih na web-stranici, na osnovu podataka predstavljenih u grafikonu jasno je vidljiva konkurentnost novih medija, odnosno činjenica da se konzumiranje proizvoda kulture i navike korisnika mijenjaju pod uticajem tehnologije, što predstavlja poseban izazov koji se danas (i u budućnosti) postavlja pred Biblioteku.

digitalnom dobu, osiguravajući dugoročnu dostupnost i relevantnost svojih zbirki za buduće generacije.

Grafikon 1. Statistike posjeta čitaonicama Biblioteke Sarajeva i web-stranici za period 2020 – (januar–juni) 2024. Izvor: *Advanced Web Statistics 7.4, digital.bgs.ba*

Zaključak

Digitalizacijom svojih fondova i izgradnjom web-stranice *digital.bgs.ba*, na kojoj su pohranjene digitalizirane zbirke starih i rijetkih knjiga, periodičnih publikacija, dokumenata i druge građe o Sarajevu i Bosni i Hercegovini, Biblioteka Sarajeva omogućava pristup bibliotečkoj građi koja predstavlja vrijedne primjerke kulturne, historijske i naučne baštine, što je u skladu sa procesima digitalizacije u svijetu koji su posljednjih decenija važan segment u razvoju kulturne politike u kontekstu stvaranja modernog informacijskog društva, društva znanja i progressa temeljenog na savremenim tehnologijama. Cilj nam je stvoriti kvalitetne i iskoristive digitalne sadržaje; sudjelovati u očuvanju kulturne baštine Sarajeva/Bosne i Hercegovine i doprinijeti promociji kulturnog dobra na lokalnom i međunarodnom planu; promovirati bosanskohercegovačke kulturne vrijednosti i putem elektronskih medija; omogućiti svima pristup pisanoj bosanskohercegovačkoj kulturnoj baštini; zaštititi vrijedne originale i omogućiti lakše korištenje bibliotečke građe (prvenstveno one za koju nije omogućena pozajmica van Biblioteke) i građe

koja zbog oštećenja nerijetko nije dostupna korisnicima; upotpuniti vlastiti fond i zbirke digitaliziranim sadržajima te ponuditi korisnicima novu uslugu Biblioteke koja će im pružiti brži i bolji uvid u vrijednu i raznovrsnu građu koju posjedujemo.

Ovakav pristup nas ne samo približava evropskim i svjetskim standardima, kako ne bi (za)ostali na marginama civilizacije 21. vijeka, već naglašava da digitalizacija za nas predstavlja mnogo više od tehnološke inovacije. Ona je ključni korak u prevazilaženju digitalnog jaza, demokratizaciji pristupa javnim dobrima te podizanju svijesti o značaju zaštite dokumentarnog naslijeđa. Istovremeno, usvajanjem i primjenom međunarodnih standarda za digitalizaciju postavlja se temelj za izgradnju jedinstvene digitalne platforme na kantonalnom/federalnom/državnom nivou, koja bi omogućila centraliziran pristup bosanskohercegovačkom kulturnom i historijskom naslijeđu, ali i doprinijela daljem razvoju biblioteka kako u smislu podrške na finansijskom i tehnološkom planu tako i u smislu investiranja u obuku i razvoj digitalnih kompetencija bibliotečkih stručnjaka kako bi mogli i dalje upravljati ovim procesima i održavati digitalne zbirke. Time osiguravamo da znanje i informacije koje biblioteke čuvaju budu dostupne i korisne sadašnjim i budućim generacijama, čineći i Biblioteku Sarajeva nezaobilaznim i važnim čuvarom evropskog kulturnog identiteta.

Izvori i literatura

- Biblioteka Sarajeva (2024). *Smjernice za digitalizaciju, pohranjivanje i prezentaciju bibliotečke građe JU Biblioteka Sarajeva*. Sarajevo.
- Digitalizirane zbirke Biblioteke Sarajeva. <https://www.digital.bgs.ba>
- EZ. (2001). Direktiva 2001/29/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 22. maja 2001. godine o usklađivanju određenih aspekata autorskog prava i srodnih prava u informacijskom društvu. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=celex%3A32001L0029> (19. 7. 2024).
- EU. (2012). Direktiva 2012/28/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 25. oktobra 2012. godine o određenim dozvoljenim korištenjima djela siročadi. *Službeni list Europske unije* L 299/5, Special edition in Croatian: Chapter 17, Volume 002, 253-260.
- Horvat, Aleksandra i Živković, Daniela. (2013). *Knjižnice i autorsko pravo*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. <https://core.ac.uk/download/pdf/11890907.pdf> (19. 7. 2024).

- IFLA i UNESCO (2022). *IFLA-in i UNESCO-ov manifest za narodne biblioteke*. <https://izdanja.hkdrustvo.hr/drustvena/di/catalog/view/37/8/365> (25. 11. 2023).
- IFLA. (2012). IFLA/UNESCO manifest za digitalne knjižnice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55(2), 193-196. <https://hrcak.srce.hr/file/156997> (25. 11. 2023).
- IFLA. (2019). Smjernice za projekte digitalizacije zbirki i fondova u javnom vlasništvu, posebno onih koji se čuvaju u bibliotekama i arhivima. Nacionalna biblioteka Crne Gore “Đurđe Crnojević”. <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/d3e8a70b-3b66-4cfc-9ada-5a8750e62a3a/content> (19. 7. 2024).
- Kodrić, Lejla. (2010). *Digitalne informacijske usluge u baštinskim ustanovama*. Sarajevo: Biblioteka Sarajeva,
- Komisija EU. (2006). Preporuke Komisije Evropske unije o digitalizaciji i online dostupnosti kulturnih dobara i digitalnoj zaštiti. *Službeni list Evropske Unije* 585/EC(2006). https://nb.rs/wp-content/uploads/2021/10/Preporuke_digital.pdf (25. 11. 2023).
- Komisija EU. (2021). Preporuka komisije 2021/1970 od 10. studenoga 2021. o zajedničkom europskom podatkovnom prostoru za kulturnu baštinu. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021H1970> (19. 7. 2024).
- Sotirov-Đukić, Vaska. (2006). Digitalizacija građe zavičajnih zbirki kao promotora kulturne baštine lokalne zajednice. *ICSL – Godišnjak Međunarodnog susreta bibliotekara slavista u Sarajevu* 2(2), 97-103.
- Vijeće EU. (2022). Rezolucija Vijeća o planu rada EU-a za kulturu za razdoblje 2023–2026. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:32022G1207\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:32022G1207(01)) (19. 7. 2024).

Sarajevo Library Digitized Collections Collections of Old and Rare Books, Periodicals, Documents and Other Materials About Sarajevo and Bosnia and Herzegovina

Narcis Saračević

Sarajevo Library Public Institution, Bosnia and Herzegovina
nsaracevic@gmail.com

Summary

By digitizing its holdings and creating the website digital.bgs.ba, which contains digitized collections of old and rare books, periodicals, documents and other materials about Sarajevo and Bosnia and Herzegovina, the Library of Sarajevo provides access to library materials that represent valuable examples of cultural, historical and scientific heritage, which is in line with the digitization processes worldwide, that in recent decades have been an important segment in the development of cultural policy in the context of creating a modern information society, a society of knowledge and progress based on modern technologies. When deciding which type of material to choose for digitization (in addition to the usual reasons such as: protecting the original, increasing availability, creating a new offer, filling the fund, etc.), we prioritized the following criteria: sensitive material subject to further damage; rarity and uniqueness (rare books, documents and other materials that are significant for BiH and Sarajevo); works that thematise the cultural and historical past of Sarajevo and BiH; books and documents of authors that are significant for Sarajevo and BiH, regardless of the year of publication; books and documents about important Bosnian personalities (historical figures, cultural and sports figures, etc.); material that is no longer subject to the Copyright Law and related rights, which may be of interest to users in the long term; specifically requested material (digitization at the user's request);

documents and material important to the institution (the work is identified with the institution – Sarajevo Library).

Our goal is to create quality and usable digital content; to participate in the preservation of the cultural heritage of Bosnia and Herzegovina and contribute to the promotion of cultural property on a local and international level; to promote Bosnia and Herzegovina's cultural values also through electronic media; to provide everyone with access to the written cultural heritage of Bosnia and Herzegovina; to protect valuable originals and enable easier use of library materials (primarily those that are not borrowable outside the Library) and materials that are often not available to users due to damage; to complete our own holdings and collections with digitized content and to offer users a new Library service that will provide them with a faster and better insight into the valuable and diverse materials we own.

Keywords: *Sarajevo Library, digitization, cultural heritage, web presentation*